

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

**Л.А. НОХРІНА**  
**С.А. АЛЕКСАНДРОВА**

**ПРОГРАМА ТА РОБОЧА ПРОГРАМА**  
**НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**  
**“ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА”**

*(для студентів 2 курсу денної та 3 курсу заочної форм навчання  
напряму підготовки б.020107 - "Туризм"  
та для студентів 3 курсу денної та 3 і 4 курсу заочної форм навчання  
напряму підготовки б.140101 - "Готельно-ресторанна справа")*

**Харків –ХНАМГ- 2010**

Програма і робоча програма навчальної дисципліни **“Економіка підприємства”** для студентів 2 курсу денної та 3 курсу заочної форм навчання напряму підготовки 6.020107 - "Туризм" та для студентів 3 курсу денної та 3 і 4 курсу заочної форм навчання напряму підготовки 6.140101 - "Готельно-ресторанна справа" / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: Л. А. Нохріна, С.А. Александрова, – Х.: ХНАМГ, 2010 - 26 с.

Подано тематичний план навчальної дисципліни та її зміст за модулями й темами, вміщено плани лекцій і практичних занять, матеріал щодо закріплення знань, методичні рекомендації та критерії оцінювання знань студентів.

Затверджено на засіданні кафедри туризму і готельного господарства, протокол № 3 від 31.10. 2010 р.

## ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП .....	4
<b>1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....</b>	<b>5</b>
1.1 Мета, предмет та місце дисципліни.....	5
1.2 Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни.....	5
1.3 Освітньо-кваліфікаційні вимоги.....	6
1.4 Рекомендована основна навчальна література.....	6
1.5 Анотації дисципліни.....	7
<b>2. РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....</b>	<b>8</b>
2.1 Кваліфікаційні вимоги до студентів.....	9
2.2 Тематичний план навчальної дисципліни .....	10
2.3 Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами.....	10
2.4 Плани лекційних занять.....	14
2.5 Плани практичних занять.....	15
2.6 Самостійна робота студентів.....	15
2.7 Контрольні запитання для самооцінки.....	18
2.8 Індивідуально-консультативна робота.....	20
2.9 Система поточного та підсумкового контролю знань студентів.....	23
2.10 Критерії оцінювання.....	24
2.11 Рекомендована література.....	25

## ВСТУП

Основною *метою* викладання дисципліни „Економіка підприємства” є формування системи спеціальних знань і практичних навичок аналізу показників господарсько-виробничої діяльності підприємства з урахуванням чинників зовнішнього й внутрішнього середовища його функціонування.

*Предметом* вивчення дисципліни є економічний механізм функціонування підприємства, формування та використання його ресурсного потенціалу з метою оптимізації економічних результатів діяльності.

Основними *завданнями* вивчення дисципліни „Економіка підприємства” є:

- окреслити цільові характеристики діяльності підприємства на ринку;
- сформувати програму виробництва продукції та її реалізації, ресурсне забезпечення виробничої програми;
- визначити складові ресурсного потенціалу підприємства та знайти шляхи його ефективного використання;
- засвоїти поняття: ринкова система: попит та пропозиція, виробнича програма підприємства, основні засоби, амортизація, нематеріальні активи, оборотні кошти, поточні витрати підприємства; собівартість продукції; собівартість видів продукції; склад поточних витрат; вивчення методів та прийомів аналізу; планування витрат підприємства;
- визначити поняття механізму формування та використання доходів і прибутків підприємства від різних напрямів його діяльності (виробничої, комерційної, зовнішньоекономічної, фінансової, інвестиційної тощо);
- оцінити ефективність господарської діяльності та знайти шляхи її підвищення;
- оцінити конкурентоспроможність підприємства та його продукції.

# 1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

## 1.1 Мета, предмет та місце дисципліни

**Мета та завдання вивчення дисципліни** є формування системи спеціальних знань і практичних навичок аналізу показників господарсько-виробничої діяльності підприємства з урахуванням чинників зовнішнього та внутрішнього середовища його функціонування.

**Предмет вивчення:** економічний механізм функціонування підприємства, формування та використання його ресурсного потенціалу з метою оптимізації економічних результатів діяльності

**Місце дисципліни в структурно-логічній схемі** підготовки фахівця

Перелік дисциплін, на які безпосередньо спирається вивчення даної дисципліни	Перелік дисциплін, вивчення яких безпосередньо спирається на дану дисципліну
Економічна теорія	Фінанси
Бухгалтерський облік	Фінанси підприємства
Інформатика та комп'ютерна техніка	Економіка і ціноутворення підприємств туристської індустрії
	Аналіз діяльності підприємств туристської індустрії
	Менеджмент туріндустрії
	Маркетинг туріндустрії

## 1.2 Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни

(відповідно до стандартів ОПП)

### Модуль 1. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА**

УНЕ 1. ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ТА ОБ'ЄКТ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

УНЕ 2. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА**

УНЕ 1. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ РОБІТНИКІВ**

УНЕ 1. ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ РОБІТНИКІВ

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

УНЕ 1. ПОТОЧНІ ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА ТА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

УНЕ 2. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

### 1.3 Освітньо-кваліфікаційні вимоги

Вміння (за рівнями сформованості)	Типові задачі діяльності, у яких використовуються вміння та знання	Виробничі та соціальні функції, до яких відносяться типові задачі діяльності
- цільова характеристика діяльності підприємства на ринку;	проектна	виробнича
- формування програми виробництва продукції та її реалізації;	організаційна	виробнича
- визначення складових ресурсного потенціалу підприємства та пошук шляхів його ефективного використання;	організаційна	виробнича
- визначення механізму формування та використання доходів і прибутків підприємства від різних напрямів його діяльності (виробничої, комерційної, зовнішньоекономічної, фінансової, інвестиційної тощо);	управлінська	виробнича
- оцінка ефективності господарської діяльності та пошук шляхів її підвищення;	управлінська	виробнича
- оцінка конкурентоспроможності підприємства та його продукції.	управлінська	виробнича

### 1.4 Рекомендована основна навчальна література

1. Конституція України. – К.: Україна, 1996
2. Про відновлення платоспроможності боржника або визначення його банкрутств: Закон України від 30.06.99р. № 784 – XVI // Голос України. – 1999. 31.08.
3. Про оплату праці: Декрет Кабінету Міністрів України // Голос України. – 1992. – Грудень.
4. Про внесення змін до Закону України „Про систему оподаткування”: Закон України від 19.02.97 // Голос України. – 1997. – 20 березня.
5. Про податок на додану вартість: Закон України від 27.06.97р. // Фінансова консультація № 21, 1997 р.
6. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. – 2-ге вид., випр. і доп. – К: Знання, 2005. – 662 с. – (Вища освіта XXI століття).
7. Економіка міського господарства: Навч. посібник. / За ред. Т.П. Ю`ревої. – Харків: ХДАМГ, 2002. – 672 с

## 1.5 Анотації дисципліни

### Анотація програми навчальної дисципліни ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

**Мета та завдання вивчення дисципліни** - формування системи спеціальних знань і практичних навичок аналізу показників господарсько-виробничої діяльності підприємства з урахуванням чинників зовнішнього та внутрішнього середовища його функціонування.

**Предмет вивчення:** економічний механізм функціонування підприємства, формування та використання його ресурсного потенціалу з метою оптимізації економічних результатів діяльності.

Модуль 1. Економіка підприємства. ЗМ 1.1. Ресурсний потенціал підприємства. ЗМ 1.2 Основні засоби підприємства. ЗМ 1.3 Трудові ресурси та стимулювання праці робітників. ЗМ 1.4 Фінансові результати діяльності підприємства

### Аннотация программы учебной дисциплины ЭКОНОМИКА ПРЕДПРИЯТИЯ

**Цель и задачи изучения дисциплины** - формирование системы специальных знаний и практических навыков анализа показателей хозяйственно-производственной деятельности предприятия с учетом факторов внешней и внутренней среды его функционирования.

**Предмет изучения:** экономический механизм функционирования предприятия, формирования и использования его ресурсного потенциала с целью оптимизации экономических результатов деятельности.

Модуль 1. Экономика предприятия. СМ 1.1. Ресурсный потенциал предприятия. СМ 1.2 Основные средства предприятия. СМ 1.3 Трудовые ресурсы и стимулирование работы рабочих. СМ 1.4 Финансовые результаты деятельности предприятия.

### Annotation of the program of educational discipline Economy of the enterprise

**Purpose:** Formation system of special knowledge's and practical skills of the analysis of economics parameters-industrial activity of the enterprise in view of factors of the external and internal environment of its functioning.

**Subject:** economic mechanism of functioning of the enterprise, formation and use of its resource potential with the purpose of optimization of economic results of activity.

Module 1. Economy of the enterprise. Content module (Ref) 1.1. Enterprises resources potential. Ref. 1.2. Basic means of the enterprise. Ref. 1.3 Manpower and motivation of work of workers. Ref. 1.4 Financial results of activity of the enterprise.

## 2. РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

### Програма розроблена на основі:

ГСВО МОНУ Освітньо-кваліфікаційна характеристика підготовки бакалавра з напрямку 6.020107 „Туризм”, 2004р.

ГСВО МОНУ Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра з напрямку 6.140101 „Готельно-ресторанна справа”, 2007р.

СВО ХНАМГ Навчальний план підготовки бакалавра з напрямку 6.020107 „Туризм”  
6.140101 „Готельно-ресторанна справа”

Структура робочої програми навчальної дисципліни «Економіка підприємства»

Таблиця 1 - Структура навчальної дисципліни «Економіка підприємства»

Характеристика дисципліни: підготовка бакалаврів.	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних до ECTS - 3, у тому числі: змістових модулів – 4; самостійна робота.	Шифр та назва напрямку 6.020107 «Туризм» 6.140101 «Готельно-ресторанна справа»	Нормативна. Рік підготовки – 2. Семестр – 4.
Кількість годин: усього – 108; за змістовими модулями: ЗМ1 – 18; ЗМ2 -27 ЗМ3 – 27; ЗМ24 - 36	Шифр та назва професійного спрямування 6.020107 «Туризм» 6.140101 «Готельно-ресторанна справа»	Лекції – 32 годин. Практичні заняття – 16 годин. Самостійна робота – 60 годин. РГР- 40 годин
Кількість тижнів викладання дисципліни. Кількість занять за тиждень – 1/1,5.	Освітньо-кваліфікаційний рівень - «Бакалавр».	Вид підсумкового контролю: залік.

Основними видами навчальних (аудиторних) занять, в процесі яких студенти отримують необхідні знання, є лекції, практичні заняття, консультації. Важливим елементом оволодіння знаннями та навичками у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, який сприяє формуванню практичних навичок роботи студентів зі спеціальною літературою, орієнтує їх на інтенсивну роботу, критичне осмислення здобутих знань та глибоке вивчення теоретичного і практичного кола проблем, які вивчаються дисципліною, є самостійна робота студента.

Усі види занять розроблені відповідно до положень Болонської декларації.

## 2.1 Кваліфікаційні вимоги до студентів

Дисципліна «Економіка підприємства» є базовою для підготовки бакалаврів напряму підготовки «Туризм» і «Готельно-ресторанна справа».

Необхідна навчальна база для вивчення дисципліни: з метою оптимального засвоєння матеріалу студенти мають до початку вивчення дисципліни «Економіка підприємства» опанувати знання, уміння та навички з дисциплін «Економічна теорія», «Бухгалтерський облік», «Інформатика та комп'ютерна техніка».

Основними *завданнями*, що мають бути вирішені у процесі викладання дисципліни, є теоретична підготовка студентів із наступних питань:

- засвоїти поняття: ринкова система: попит та пропозиція, виробнича програма підприємства, основні засоби, амортизація, нематеріальні активи, оборотні кошти, поточні витрати підприємства; собівартість продукції; собівартість видів продукції; склад поточних витрат; вивчення методів та прийомів аналізу; планування витрат підприємства;

- визначити поняття механізму формування та використання доходів і прибутків підприємства від різних напрямів його діяльності (виробничої, комерційної, зовнішньоекономічної, фінансової, інвестиційної тощо).

У результаті вивчення дисципліни студенти мають здобути наступні *навички і уміння*:

- окреслити цільові характеристики діяльності підприємства на ринку;

- сформувати програму виробництва продукції та її реалізації, ресурсне забезпечення виробничої програми;

- визначити складові ресурсного потенціалу підприємства та знайти шляхи його ефективного використання;

- оцінити ефективність господарської діяльності та знайти шляхи її підвищення;

- оцінити конкурентоспроможність підприємства та його продукції.

Робоча програма навчальної дисципліни розроблена відповідно до вимог галузевого стандарту вищої освіти МОН України на базі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра.

## 2.2 Тематичний план навчальної дисципліни

При вивченні дисципліни «Економіка підприємства» студенти мають ознайомитись з програмою дисципліни, з її структурою, формами і методами навчання, видами та методами контролю знань.

Тематичний план дисципліни «Економіка підприємства» складається з чотирьох змістових модулів, кожний з яких вміщує відносно окремий блок дисципліни.

Основними видами навчальних (аудиторних) та позааудиторних занять при вивченні дисципліни «Економіка підприємства» є лекції, практичні заняття та самостійна робота студентів. Структура залікового кредиту навчальної дисципліни наведена у табл.2.

Таблиця 2 - Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Модулі (семестри) та змістові модулі	Всього, кредит/годин	КП	Форми навчальної роботи		
			Лекції	Практичні	СРС
Модуль 1. Економіка підприємства	3/108		32	16	60
<i>ЗМ 1.1. Ресурсний потенціал підприємства</i>	0,6/22		8	2	12
<i>ЗМ 1.2. Основні засоби підприємства</i>	0,7/25		6	4	15
<i>ЗМ 1.3 Трудові ресурси та стимулювання праці робітників</i>	0,8/27		6	2	19
<i>ЗМ 1.4 Фінансові результати діяльності підприємства</i>	0,9/34		12	8	14

## 2.3 Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами

### Модуль 1. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

#### ЗМ 1.1. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА

#### ***УНЕ 1. ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ТА ОБ'ЄКТ РИНКОВИХ ВІДНОСИН***

Підприємство як статутний об'єкт господарювання. Напрями його діяльності та права в галузі планування, управління ресурсами, розпорядження доходами і прибутками.

Підприємство як об'єкт купівлі-продажу. Вартість майна та вартість підприємства, методи їх визначення.

Елементи зовнішнього середовища функціонування підприємства: інфраструктура ринку, що обслуговує підприємство, її характеристика (торгово-посередницька, виробнича, фінансово-кредитна, науково-інформаційна та ін.). Організаційно-економічні умови функціонування

підприємства. Поняття економічного суверенітету, самоокупності, рентабельності, самофінансування.

Економічні обмеження створення та діяльності підприємства.

Механізм державного регулювання діяльності підприємства. Пряме державне регулювання діяльності підприємства та його механізм. Економічне регулювання та його важелі.

Класифікація підприємств та характеристика його видів. Економічні особливості різних видів підприємств.

## ***УНЕ 2. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА***

Поняття економічних ресурсів та ресурсного потенціалу підприємства. Складові частини ресурсного потенціалу, їх характеристики та взаємозв'язок у процесі виробництва. Особливості ресурсного потенціалу підприємств різних галузей економіки. Взаємозв'язок окремих елементів ресурсного потенціалу підприємства.

Оптимальне співвідношення ресурсів. Критерії оптимізації структури ресурсного потенціалу. Поняття ефективності використання ресурсів підприємства. Чинники, що обумовлюють рівень ефективності використання ресурсів. Основні напрями підвищення ефективності ресурсного потенціалу підприємства.

Виробнича програма підприємства та методи її розрахунку. Виробнича потужність підприємства, методи її визначення.

## **ЗМ 1.2. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА**

### ***УНЕ 1. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА***

Засоби виробництва: їх економічний зміст, характеристика складу. Засоби праці як фактор виробництва та капіталу, взаємозв'язок між ними. Особливості формування засобів праці в умовах ринкової економіки.

Поняття основних фондів підприємства як елементу матеріальних ресурсів. Характеристика складу основних фондів за різними кваліфікаційними ознаками. Оцінка основних фондів: первісна, поновлена, залишкова вартість. Поняття ліквідаційної вартості.

Фізичний та моральний знос основних фондів. Причини морального зносу та їх характеристика. Економічна природа амортизації основних фондів. Види амортизації, їх характеристика та призначення у відтворювальному процесі. Показники, що характеризують стан та рух основних фондів. Методи розрахунку середньорічної вартості основних фондів, коефіцієнти оновлення та вибуття, придатності основних фондів.

Ефективність використання основних фондів: поняття та критерії оцінки. Показники, що характеризують використання основних фондів, їх зміст та методика розрахунку. Аналіз ефективності використання основних фондів. Фактори, що обумовлюють рівень ефективності використання основних фондів та шляхи її підвищення.

Відтворення основних фондів підприємства, умови та форми здійснення. Поняття капітальних вкладень та капітального будівництва. Нове будівництво, капітальний ремонт, реконструкція та технічне переобладнання підприємства, модернізація обладнання як форми відтворення основних фондів.

Порядок та етапи планування основних фондів. Вихідні передумови та методи планування використання та оновлення основних фондів підприємства за видами та формами відтворення.

## **ЗМ 1.3 ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ РОБІТНИКІВ**

### ***УНЕ 1. ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ РОБІТНИКІВ***

Трудові ресурси підприємства та їх характеристика за кваліфікаційними ознаками. Принципи формування трудових ресурсів в умовах ринкової економіки. Основні завдання управління трудовими ресурсами на підприємстві. Фактори, що впливають на формування трудових ресурсів.

Продуктивність праці робітників: поняття та методи вимірювання. Фактори, що впливають на продуктивність праці та їх класифікація. Основні напрями підвищення продуктивності праці та ефективності трудових ресурсів підприємства. Методи нормування витрат праці на підприємстві.

Системи оплати праці та їх характеристика.

Мінімальна заробітна плата. Державне регулювання мінімальної заробітної плати та її вплив на рівень ставок та окладів окремих робітників. Сутність контрактної форми оплати праці. Спеціальні контрактні форми оплати праці. Соціальні виплати та пільги як стимулюючий фактор продуктивності.

Форми додаткової заробітної плати, особливості їх застосування на підприємствах з різними формами власності. Форми мотивації праці робітників. Форми та системи преміювання на підприємстві.

Методичні інструменти аналізу чисельності та фонду оплати праці підприємства.

Планування потреб підприємства у трудових ресурсах. Штатний розклад, його призначення та порядок складання. Планування загального фонду оплати праці. Методи розрахунку фонду оплати праці.

## **ЗМ 1.4 ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

### ***УНЕ 1. ПОТОЧНІ ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА ТА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ***

Сутність понять „витрати”, „поточні витрати підприємства”, „собівартість продукції, послуг та робіт”. Взаємозв'язок та взаємо обумовленість ресурсів і поточних витрат підприємства.

Класифікація поточних витрат підприємства за місцем виникнення витрат, функціональним призначенням, економічними елементами, способом перенесення на вартість продукції, рівнем еластичності від обсягів

виробництва, ступенем однорідності, періодами, принципами організації управління. Особливості складу поточних витрат в окремих галузях економіки.

Поняття управлінський, бухгалтерський, податковий облік витрат.

Показники собівартості продукції та порядок їх обчислення.

Фактори, що впливають на формування поточних витрат підприємства, собівартість продукції та послуг, шляхи їх економії на підприємстві. Собівартість окремих видів продукції. Вибір калькуляційних одиниць. Калькулювання повних витрат на виробництво продукції та послуг. Методи калькулювання собівартості. Нормативна калькуляція як метод визначення планової собівартості продукції (послуг, робіт тощо.). Порядок віднесення витрат на собівартість окремих витрат продукції. Розрахунок планової калькуляції. Особливості калькулювання продукції на підприємствах окремих галузей.

Управління поточними витратами за системою „стандарт-костінг”, „директ-костінг”, сфера застосування, можливості використання, порядок обчислення витрат при одно – та багатоступеневому розподілі маржинального (граничного) доходу.

## ***УНЕ 2. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА***

Сутність доходів підприємства, їх призначення, склад та джерела утворення. Механізм утворення доходів від звичайної діяльності, надзвичайних доходів.

Доходи від операційної діяльності. Формування доходів (виручки) від реалізації продукції (товарів, послуг, інших активів), інших операційних доходів. Фактори, що впливають на доходи від операційної діяльності. Вплив обсягів виробництва, асортиментної та цінової політики підприємства на утворення доходів від операційної діяльності. Особливості формування доходів від операційної діяльності в окремих галузях господарювання.

Доходи від фінансової та інвестиційної діяльності підприємств. Доходи від участі в капіталі, доходи від участі у спільних підприємствах. Доходи від фінансових інвестицій: дивіденди, проценти по цінних паперах, доходи від надання комерційного кредиту, відсотки від розміщення тимчасово вільних коштів на депозитних вкладах. Інші доходи від звичайної діяльності підприємства.

Місце доходів у системі показників, що характеризують стан та розвиток підприємства. Резерви підвищення доходів.

Методичні інструменти аналізу доходів підприємства, факторів, що обумовлюють їх формування. Методи обґрунтування плану-прогнозу доходів підприємства. Системи та методи внутрішнього контролю за доходами підприємства.

Сутність та функції прибутку, його значення в діяльності підприємства, джерела утворення.

Види та класифікація прибутку. Механізм утворення валового прибутку, фінансових результатів від операційної діяльності, фінансових результатів від

фінансової та інвестиційної діяльності, фінансових результатів від звичайної діяльності до оподаткування, чистого прибутку.

Показники прибутку та рентабельності, фактори, що впливають на рентабельність діяльності підприємства.

Стратегія управління прибутком підприємства, етапи розробки.

Методика обґрунтування прибутку на плановий період.

Механізм розподілу та використання чистого прибутку підприємства.  
Системи та методи внутрішнього контролю за прибутком.

## **2.4 Плани лекційних занять.**

Навчальна лекція — це логічно вивершений, науково обґрунтований і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, ілюстрований при необхідності засобами наочності та демонстрацією дослідів.

Лекція є одним з основних видів навчальних занять і, водночас, методів навчання у вищій школі. Вона покликана формувати у студентів основи знань з певної наукової галузі, а також визначати напрямок, основний зміст і характер усіх інших видів навчальних занять та самостійної роботи студентів з відповідної навчальної дисципліни.

### **ЗМ 1.1. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА**

Лекція 1. Підприємство як суб'єкт та об'єкт ринкових відносин

Лекція 2. Капітал підприємства

Лекція 3. Нематеріальні активи

Лекція 4. Склад, структура і класифікація оборотних коштів.

### **ЗМ 1.2. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА**

Лекція 5. Основні фонди підприємства як елемент матеріальних ресурсів.

Лекція 6. Амортизація основних фондів, економічна сутність, методи нарахування.

Лекція 7. Ефективність використання основних фондів: поняття і критерії оцінки.

### **ЗМ 1.3. ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ РОБІТНИКІВ**

Лекція 8. Трудові ресурси та стимулювання праці робітників

Лекція 9. Продуктивність праці робітників. Нормування витрат праці на підприємстві.

Лекція 10. Системи оплати праці та їх характеристика.

### **ЗМ 1.4. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Лекція 11,12. Поточні витрати підприємства і собівартість продукції.

Лекція 13. Фінансові результати діяльності підприємства

Лекція 14. Доходи підприємства.

Лекція 15,16. Показники прибутку і рентабельності.

## **2.5. Плани практичних занять**

Практичне заняття - форма навчального заняття, при якій викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань.

Основна дидактична мета практичного заняття — розширення, поглиблення і деталізація наукових знань, отриманих студентами на лекціях та в процесі самостійної роботи і спрямованих на підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, прищеплення умінь і навичок, розвиток наукового мислення та усного мовлення студентів.

Практичне заняття включає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговоренням за участю студентів, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання.

Оцінки, отримані студентом за окремі практичні заняття, враховуються при виставленні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

### **ЗМ 1.1. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА**

Заняття 1. Виробнича програма підприємства, виробнича потужність

### **ЗМ 1.2. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА**

Заняття 2. Основні засоби. Амортизація

Заняття 3. Показники використання основних фондів підприємства

### **ЗМ 1.3. ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ РОБІТНИКІВ**

Заняття 4. Трудові ресурси підприємства та стимулювання праці робітників. Продуктивність праці.

### **ЗМ 1.4. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Заняття 5, 6. Витрати виробництва

Заняття 7,8. Фінансово-економічні результати та ефективність діяльності підприємства

## **2.6 Самостійна робота студентів**

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної дисципліни може виконуватися у бібліотеці вищого навчального

закладу, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також в домашніх умовах.

Основні види самостійної роботи студента:

- вивчення додаткової літератури;
- робота з законодавчими, нормативними та інструктивними матеріалами;
- підготовка до практичних занять;
- підготовка до проміжного та підсумкового контролю.

Навчальними планами передбачено виконання студентами двох розрахунково-графічних робіт, завдання і пояснення до яких представлені в окремих Методичних вказівках..

### **Питання для самостійного опрацювання**

#### **ЗМ 1.1. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА**

##### ***УНЕ 1. ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ТА ОБ'ЄКТ РИНКОВИХ ВІДНОСИН***

1. Підприємство як об'єкт купівлі-продажу. Вартість майна та вартість підприємства, методи їх визначення.

2. Елементи зовнішнього середовища функціонування підприємства: інфраструктура ринку, що обслуговує підприємство, її характеристика (торгово-посередницька, виробнича, фінансово-кредитна, науково-інформаційна та ін.).

3. Поняття економічного суверенітету, самоокупності, рентабельності, самофінансування.

4. Економічні обмеження створення та діяльності підприємства.

5. Механізм державного регулювання діяльності підприємства.

##### ***УНЕ 2. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА***

1. Особливості ресурсного потенціалу підприємств різних галузей економіки.

2. Взаємозв'язок окремих елементів ресурсного потенціалу підприємства.

3. Оптимальне співвідношення ресурсів. Критерії оптимізації структури ресурсного потенціалу

4. Чинники, що обумовлюють рівень ефективності використання ресурсів

#### **ЗМ 1.2. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА**

##### ***УНЕ 1. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА***

1. Особливості формування засобів праці в умовах ринкової економіки.

2. Відтворення основних фондів підприємства, умови та форми здійснення.

3. Порядок та етапи планування основних фондів. Вихідні передумови та методи планування використання та оновлення основних фондів підприємства за видами та формами відтворення.

### **ЗМ 1.3 ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ РОБІТНИКІВ**

#### ***УНЕ 1. ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ РОБІТНИКІВ***

1. Принципи формування трудових ресурсів в умовах ринкової економіки.
2. Планування потреб підприємства у трудових ресурсах.
3. Штатний розклад, його призначення та порядок складання.

### **ЗМ 1.4 ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

#### ***УНЕ 1. ПОТОЧНІ ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА ТА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ***

1. Особливості складу поточних витрат в окремих галузях економіки.
2. Особливості калькулювання продукції на підприємствах окремих галузей.
3. Управління поточними витратами за системою „стандарт-костінг”, „директ-костінг”, сфера застосування, можливості використання, порядок обчислення витрат при одно – та багатоступеневому розподілі маржинального (граничного) доходу.

#### ***УНЕ 2. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА***

1. Особливості формування доходів від операційної діяльності в окремих галузях господарювання.
2. Резерви підвищення доходів.
3. Методи обґрунтування плану-прогнозу доходів підприємства.
4. Системи та методи внутрішнього контролю за доходами підприємства.
5. Стратегія управління прибутком підприємства, етапи розробки.
6. Методика обґрунтування прибутку на плановий період.
7. Системи та методи внутрішнього контролю за прибутком.

## 2.7 Контрольні запитання для самооцінки

### ЗМ 1.1. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА

#### ***УНЕ 1. ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ТА ОБ'ЄКТ РИНКОВИХ ВІДНОСИН***

1. Підприємство як статутний об'єкт господарювання.
2. Що відносять до елементів зовнішнього середовища функціонування підприємства? Розкрийте їх сутність.
3. Розкрийте організаційно-економічні умови функціонування підприємства.
4. Які існують економічні обмеження створення і діяльності підприємства в Україні?
5. Розкрийте механізм державного регулювання діяльності підприємства в Україні.
6. Надайте характеристику основних видів підприємств. У чому полягають їх економічні особливості?

#### ***УНЕ 2. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА***

1. Розкрийте сутність понять «економічні ресурси» і «ресурсний потенціал підприємства».
2. Назвіть складові частини ресурсного потенціалу, надайте їх характеристики.
3. Що означає «оптимальне співвідношення ресурсів»?
4. Які існують основні критерії оптимізації структури ресурсного потенціалу підприємства?
5. Охарактеризуйте чинники, що обумовлюють рівень ефективності використання ресурсів на підприємстві.
6. Які існують основні напрями підвищення ефективності ресурсного потенціалу підприємства?
7. Розкрийте сутність виробничої програми підприємства, які існують методи її розрахунку?
8. Розкрийте сутність виробничої потужності підприємства, які існують методи її визначення?

### ЗМ 1.2. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА

#### ***УНЕ 1. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА***

1. Розкрийте поняття основних фондів підприємства. Надайте характеристику складу основних фондів за різними кваліфікаційними ознаками.
2. Які види вартості основних фондів існують? Розкрийте їх сутність.
3. Що означає фізичний та моральний знос основних фондів. Перелічіть основні причини морального зносу та надайте їх характеристику.
4. Розкрийте економічну природу амортизації основних фондів.
5. Які існують види амортизації?

6. Перелічіть основні показники, що характеризують стан і рух основних фондів.

7. Розкрийте поняття ефективного використання основних фондів: Які існують критерії оцінки?

8. Які існують показники, що характеризують використання основних фондів, їх зміст та методика розрахунку.

9. Які фактори обумовлюють рівень ефективності використання основних фондів та які існують шляхи підвищення?

### **ЗМ 1.3 ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ РОБІТНИКІВ**

#### ***УНЕ 1. ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ РОБІТНИКІВ***

1. Розкрийте сутність поняття «трудові ресурси підприємства».

2. Розкрийте основні принципи формування трудових ресурсів в умовах ринкової економіки.

3. Надайте визначення продуктивності праці робітників. Які існують методи її вимірювання?

4. Які фактори впливають на продуктивність праці?

5. Які існують основні напрями підвищення продуктивності праці та ефективності трудових ресурсів на підприємстві?

6. Надайте характеристику основних систем оплати праці.

7. Розкрийте сутність мінімальної заробітної плати. Як вона формується в Україні?

8. Розкрийте сутність фонду оплати праці (основного і додаткового).

### **ЗМ 1.4 ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

#### ***УНЕ 1. ПОТОЧНІ ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА ТА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ***

1. Розкрийте сутність понять „витрати”, „поточні витрати підприємства”, „собівартість продукції, послуг та робіт”.

2. Охарактеризуйте склад собівартості продукції та порядок її обчислення.

3. Які фактори впливають на формування поточних витрат підприємства, собівартість продукції та послуг? Які існують шляхи їх економії на підприємстві?

4. Охарактеризуйте основні методи калькулювання собівартості.

5. Розкрийте сутність систем калькулювання „стандарт-костінг”, „директ-костінг”.

#### ***УНЕ 2. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА***

1. Розкрийте сутність доходів підприємства, їх призначення, склад та джерела утворення.

2. Які фактори впливають на доходи від операційної діяльності?

3. Визначте місце доходів у системі показників, що характеризують стан та розвиток підприємства.
4. Охарактеризуйте основні резерви підвищення доходів підприємства.
5. Розкрийте сутність та функції прибутку, його значення в діяльності підприємства, джерела утворення.
6. Охарактеризуйте основні види та ознаки класифікації прибутку.
7. Розкрийте механізм утворення валового прибутку, чистого прибутку.
8. Розкрийте сутність рентабельності, які фактори на неї впливають?
9. Розкрийте механізм розподілу та використання чистого прибутку підприємства.

## **2.8 Індивідуально-консультативна робота**

Індивідуально-консультативна робота здійснюється у формі консультацій, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль.

Консультація - форма навчального заняття, при якій студент отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування.

Передбачаються консультації з теоретичної частини дисципліни індивідуальні та колективні (для групи студентів), залежно від того, чи викладач консультиє студентів з питань, пов'язаних з виконанням індивідуальних завдань, чи з теоретичних питань навчальної дисципліни.

### **Методики активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни**

Навчальна дисципліна «Економіка підприємства» має безпосередню практичну спрямованість, що передбачає не лише передачу студентам знань, але й формування навичок практичного керівництва людьми, вміння визначати професійні та особистісні якості колег, підлеглих, партнерів та клієнтів. Досягнення цієї мети неможливо при застосуванні в навчальному процесі лише традиційної методики навчання.

Вибір методів навчання обумовлений перш за все змістом навчального матеріалу та цілями навчання.

Навчання студентів в рамках дисципліни «Економіка підприємства» потребує широкого використання активних форм навчання, які наближують навчальний процес до реальних організаційно-виробничих ситуацій.

При викладанні дисципліни «Економіка підприємства» для активізації навчального процесу передбачено застосування таких форм і методів навчання як проблемна лекція, елементи діалогу з аудиторією (лекції – бесіди), лекції –

дискусії, лекції з розбором конкретних мікроситуацій, дискусії у рамках практичних занять, ділові ігри, презентації.

У процесі вивчення курсу слід застосовувати методи й процедури психодіагностики, які дозволяють визначати індивідуальні якості людей, їх темперамент, характер, особистісні риси, здатності, рівень знань та навичок з метою оптимізації взаємодії «викладач-студент» та надання можливості самооцінки та самоаналізу студентами власної особистості, що обумовлено специфікою дисципліни.

Розподіл форм та методів активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни «Економіка підприємства» у рамках лекційних занять.

Тема	Навчальні технології
Лекція 1. Підприємство як суб'єкт та об'єкт ринкових відносин	Елементи лекції-бесіди (діалог з аудиторією)
Лекція 2. Капітал підприємства	Проблемна лекція
Лекція 3. Нематеріальні активи	Проблемна лекція
Лекція 7. Ефективність використання основних фондів: поняття і критерії оцінки.	Елементи лекції-дискусії
Лекція 8. Трудові ресурси та стимулювання праці робітників	Проблемна лекція
Лекція 9. Продуктивність праці робітників. Нормування витрат праці на підприємстві.	Проблемна лекція, елементи «мозкової атаки»
Лекція 10. Системи оплати праці та їх характеристика.	Проблемна лекція

Розподіл форм та методів активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни «Економіка підприємства» у рамках практичних занять.

Тема	Навчальні технології
Заняття 1. Виробнича програма підприємства, виробнича потужність	-
Заняття 2. Основні засоби. Амортизація	Робота у малих групах
Заняття 3. Показники використання основних фондів підприємства	Робота у малих групах
Заняття 4. Трудові ресурси підприємства та стимулювання праці робітників. Продуктивність праці.	Робота у малих групах
Заняття 5. Витрати виробництва	-
Заняття 6. Витрати виробництва	Робота у малих групах
Заняття 7. Фінансово-економічні результати та ефективність діяльності підприємства	Робота у малих групах
Заняття 8. Фінансово-економічні результати та ефективність діяльності підприємства	Ділова гра «імпрекс» (імітаційне моделювання ринкової економічної стратегії)

Вважаючи основним засобом активізації пізнавальної діяльності студентів, зацікавленості в оволодінні знаннями їх мотивацію до професійної діяльності, важливим аспектом першої лекції є актуалізація дисципліни, обґрунтування важливості дисципліни для майбутньої професійної діяльності.

*Лекції-бесіди* забезпечують безпосередній контакт викладача з аудиторією і дозволяють привернути увагу студентів до найбільш важливих питань тем, визначати у процесі діалогу особливості студентів, рівень знань з проблеми, що розглядається і таким чином визначити готовність до сприйняття матеріалу. Залежно від чого викладач має можливість визначити темп викладання, обсяг нового матеріалу тощо. Студенти обмірковують кожне

поставлене педагогом запитання мають можливість оцінити свій рівень знань, усвідомити питання, що розглядається, дійти самостійно до певних висновків та узагальнень, усвідомити їх важливість тощо.

**Проблемні лекції** спрямовані на розвиток логічного мислення студентів. Після постановки викладачем питання, студентам пропонуються питання для самостійного обміркування, спонукаючи їх для самостійного, творчого розв'язання проблемної ситуації.

У рамках деяких лекційних занять впроваджувались елементи **«мозкової атаки»**, в ході якої студентам пропонувалося сумісними зусиллями вивести те чи інше правило, комплекс вимог чи закономірності процесу.

З метою зацікавлення аудиторії, доповнення лекційного матеріалу, загострення уваги на окремих проблемах, формування у студентів творчого підходу до сприйняття нового матеріалу лекційний матеріал доцільно супроводжувати розглядом **конкретних мікроситуацій**.

Значна увага має приділятися **дискусійним методам**, вони мають бути стрижневим моментом багатьох занять. Адже вони передбачають активну діяльність учасників в дискусійній групі. Взаємодія в ході групової дискусії стимулює інтелектуальну діяльність, формує уміння аргументувати власну точку зору, позицію з обговорюваних питань.

**Навчальна дискусія** застосовується для закріплення знань, які були отримані на лекції, для придбання нових позицій, поглядів, переконань, підвищення інтересу до питань, які розглядалися, посилення мотивації тощо. Дискусія дозволяє визначити власну позицію, визначити різноманіття підходів, точок зору в результаті обміну ними, підвести до багатостороннього бачення предмету дискусії.

**Робота в малих групах** (по 5-6 студентів) сприяє структуруванню лекційного матеріалу, активізації пізнавальної діяльності, розвитку вміння роботи в колективі тощо.

**Ділові ігри** в процесі вивчення дисципліни «Економіка підприємства» застосовуються, перш за все, для формування вмінь кваліфікованої оцінки фінансово-економічного стану підприємств і вибору оптимальних шляхів його поліпшення. Метод сприяє підвищенню інтересу студентів до навчального процесу, дисципліни, надає можливість представити реальну ситуацію, визначити можливі стратегії власних дій, придбати навички рішення проблем в умовах, які максимально наближені до реальної ситуації.

## 2.9 Система поточного та підсумкового контролю знань студентів

В організації навчального процесу Харківської національної академії міського господарства застосовується поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студентів з певних розділів (тем) навчальної програми і виконання конкретних завдань.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання студентів.

Загальна оцінка кожного змістового модулю складається з поточних оцінок та з оцінки виконання модульної контрольної роботи.

Загальна оцінка з дисципліни визначається як середнє арифметичне модульних оцінок та оцінки за результатами підсумкового письмового екзамену.

## 2.10. Критерії оцінювання

За шкалою ECTS	За шкалою ВНЗ	За рац. шкалою	Коментар
A	90-100 %	відмінно	Студент надав понад 90% правильних відповідей з <i>тестових завдань</i> . <i>Задача</i> виконана повністю, відповідь обґрунтована, висновки й пропозиції аргументовані й оформлені належним чином.
B	80-90 %	дуже добре	Студент надав понад 76-83% правильних відповідей з <i>тестових завдань</i> . <i>Задача</i> виконана повністю, але припущено незначних неточностей в розрахунках або оформленні; або за умови належного оформлення завдання виконано не менше як на 85%.
C	70-80 %	добре	Студент надав понад 83-90% правильних відповідей з <i>тестових завдань</i> . <i>Задача</i> виконана повністю, але припущено незначних неточностей в розрахунках або оформленні; або за умови належного оформлення завдання виконано не менше як на 80%.
D	60-70 %	задовільно	Студент надав понад 60-67% правильних відповідей з <i>тестових завдань</i> . <i>Задача</i> виконана не менш як на 70% за умови належного оформлення; або не менш як на 80% за умови припущення незначних помилок у розрахунках або оформленні.
E	50-60 %	достатньо	Студент надав понад 68-75% правильних відповідей з <i>тестових завдань</i> . <i>Задача</i> виконана не менш як на 65% за умови належного оформлення; або не менш як на 75% за умови припущення незначних помилок у розрахунках або оформленні.
FX	25-50 %	незадовільно	Студент надав менше 60% правильних відповідей з <i>тестових завдань</i> . Комплексне <i>ситуаційне завдання</i> виконане або виконане менш як на 65 %, припущені принципові помилки в розрахунках і оформленні.
F	0-25 %		Студент надав менш 55% правильних відповідей з <i>тестових завдань</i> . <i>Задача не</i> виконана або виконана менш як на 50 %, припущені принципові помилки в розрахунках і оформленні.

## 2.11 Рекомендована література

### 2.11.1. Основна

1. Конституція України. – К.: Україна, 1996
2. Про відновлення платоспроможності боржника або визначення його банкрутств: Закон України від 30.06.99р. № 784 – XVI // Голос України. – 1999. 31.08.
3. Про оплату праці: Декрет Кабінету Міністрів України // Голос України. – 1992. – Грудень.
4. Про внесення змін до Закону України „Про систему оподаткування”: Закон України від 19.02.97 // Голос України. – 1997. – 20 березня.
5. Про податок на додану вартість: Закон України від 27.06.97р. // Фінансова консультація № 21, 1997 р.
6. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. – 2-ге вид., випр. і доп. – К: Знання, 2005. – 662 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
7. Економіка міського господарства: Навч. посібник. / За ред. Т.П. Юревої. – Харків: ХДАМГ, 2002. – 672 с

### 2.11.2. Додаткова

8. Адамов В. Е. И др. Экономика и статистика фирм. – М.: Финансы и статистика, 1996.
9. Азоев Г. А. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. – М., 1996.
10. Балабанов М. И. Основы финансового менеджмента. – М.: Финансы и статистика, 1994.
11. Бланк І. О. Управління прибутком. – К., 1998.
12. Ворст И., Ревентлоу П. Экономика фирмы. – К., 1996.
13. Жигалов В. Г. Эффективность трудовых ресурсов. – М., 1992.
14. Ильешенко С. Ю. Себестоимость в строительстве, торговле и промышленности. – М., 1996
15. Кабанов А. О. Инновационный процесс и эффективность новой техники. – К., 1994.
16. Кошелева О. М., Любченко В. И. Экономика предприятий: текст лекций. – Х.: ХЭУ, 1995.
17. Краткий курс по экономике предприятия / Под ред. Ушаковой Н. Н., Савельева Е. В. – К., 1998.
18. Справочник директора предприятия. // Под ред. Володина А. А. – М.: Инфра, 1996.
19. Міщенко В. Я. Економіка виробничо-підприємницької діяльності: Навч. посібник. – К., 1995.
20. Николаева С. А. Принципы формирования и калькулирования себестоимости. – М.: Аналитика-пресс, 1997.
21. Райзберг Б. А. и др. Современный экономический словарь. – М.: Инфра, 1996.
22. Экономика предприятия / Под ред. В. А. Горфинкеля, В. А. Швандра. – М., 1998.
23. Экономика предприятия / Под. Ред. В. Я. Хрипаг

## НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

НОХРІНА Лариса Анатоліївна

АЛЕКСАНДРОВА Світлана Анатоліївна

Програма і робоча програма навчальної дисципліни “**Економіка підприємства**” для студентів 2 курсу денної та 3 курсу заочної форм навчання напряму підготовки 6.020107 - "Туризм" та для студентів 3 курсу денної та 3 і 4 курсу заочної форм навчання напряму підготовки 6.140101 - "Готельно-ресторанна справа"

Комп'ютерне верстання: Н.М. Колісник

План 2010, поз. 271 Р

Підп. до друку 26.10.2010р.

Друк на ризографі

Тираж 10 пр.

Формат 60x84 1/16

Ум. друк. арк. 1,1

Зам. № 6992

Видавець і виготовлювач:

Харківська національна академія міського господарства,  
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: [rectorat@ksame.kharkov.ua](mailto:rectorat@ksame.kharkov.ua)

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК №731 від 19.12.2001